

Beschrijving huidige situatie: Landschap

Deelgebied ontginningen

Karakteristiek

Het deelgebied Ontginningen (natte heide-en broekontginningen betreft het landbouwgebied ten oosten van het Apeldoorns Kanaal tot aan de bosranden van de landgoederenzone met uitzondering van Hall en directe omgeving. Het gebied wordt gekenmerkt door een redelijke mate van openheid, overwegend grondgebruik als grasland, beken en een rechtlijnig patroon van wegen, lanen en kavelgrenzen.

Het karakter van dit deelgebied wordt voor een belangrijk deel bepaald door het feit dat het aan de voet van de Veluwe ligt en onderdeel is van een zandvlakte waar oorspronkelijke kwel van de Veluwe aan de oppervlakte kwam. In het verleden zijn op deze arme, natte gronden kwelafhankelijke vochtige heide, blauwgraslanden en broekbossen ontstaan. Deze gronden zijn vooral in de 19^e eeuw ontgonnen. De Empese en Tondense Heide zijn nog schaarse restanten van de vochtige heide en blauwgraslanden en vertegenwoordigen zeer bijzondere, zeldzame planten- en diersoorten (habitatrichtlijngebied). Doordat tegenwoordig de diepe kwelstromen van de Veluwe zijn verstoord en de Empese en Tondense Heide te midden van landbouwgebieden liggen die worden ontwaterd heeft het natuurgebied sterk te leiden van verdroging.

De natte oorsprong van het gebied is ook aanleiding geweest voor het ontstaan van een aantal grote beken. Binnen de gemeente Brummen zijn dit onder andere de Voorsterbeek, de Veldbeek, de Tondense Beek, de Rhienderense Beek en de Leuvenheimse Beek. De Eerbeekse Beek splitst zich in deelgebied Ontginningen op in de Voorstondense Beek en de Oekense Beek. Verreweg de meeste van deze beken stromen van west naar oost door het gebied richting IJssel. Het voor een belangrijk deel wegvallen van diepe kwelstromen door grondwateronttrekking, het afvangen van water door het Apeldoorns Kanaal en verlaagde grondwaterstanden ten behoeve van de landbouw zorgen er voor dat weinig water door de beken stroomt. Veel beken zijn in dit deelgebied niet veel meer dan kleine, onbeplante slotjes. Gelukkig zijn de beken te herkennen aan het enigszins kronkelende verloop. De Eerbeekse Beek (en het vervolg als Voorstondense Beek) heeft als kenmerk dat het een "opgeleide" beek is. De beek is in het verleden in een verhoogde, geleidelijk aflopende geul gelegd, om daarmee de gelijkmatiger aanvoer van water te creëren.

Het gebied ten noorden van Hall is een overwegend agrarisch gebied met nadruk op de melkveehouderij. De kavels zijn ten opzichte van de omringende landschappen tamelijk groot en laten een onregelmatig, rechtlijnig patroon zien. De boerderijen staan langs de rechtlijnig (soms onverharde) wegen en zijn vaak nauwelijks omgeven door erfbeplanting. Ook kavelbeplantingen ontbreken vrijwel. De ooit karakteristieke kavelbeplantingen van de Eerbeekse en Hallse hooilanden zijn vrijwel geheel verdwenen. De beplanting in het gebied bestaan uit enkele kleine bosjes en lanen langs de overwegend noordzuid en oostwest lopende wegen.

Door de beperkte hoeveelheid beplanting heeft het gebied een open karakter en is zicht op de omringende bosrijke deelgebieden mogelijk. Zoals al eerder is beschreven, is het oorspronkelijk vochtige karakter van dit deelgebied op dit moment niet goed herkenbaar. Er is geen duidelijk waterhoudend slotenpatroon.

Ten zuiden van Hall kan een smalle strook worden onderscheiden die ook behoort tot de natte heide- en broekontginningen. Dit deel vormt een smalle overgang tussen de verdichte Veluweflank en de landgoederenzone. Ook hier zijn openheid, graslanden, boerderijen, lanen langs wegen, beken en kleine bosjes kenmerkend.

Ten opzichte van het noordelijke gebied zijn de kavels hier regelmatig van vorm en ze nemen sterker de overheersende noordzuid- oostwest richting over. Door de beperkte breedte van dit gebied en de aanwezigheid van meer kleine beplantingselementen oogt dit deel van deelgebied Ontginningen toch tamelijk kleinschalig.

Samenvattend is karakteristiek voor dit deelgebied;

- De Empese en Tondense Heide als belangrijke restanten van de ooit kenmerkende kwelafhankelijke vochtige heide;
- Een groot aantal west- oost stromende beken;
- De grote mate van openheid;
- Overwegend grondverbruik als grasland t.b.v. melkveehouderij;
- Beperkt voorkomende beplantingselementen;
- Rechthoekige patronen van wegen, kavels en lanen;
- Verspreid staande boerderijen langs de wegen;
- Het patroon van oostwest lopende wegen
- De aanwezigheid van onverharde wegen

Visie

De gemeente Brummen hecht grote waarden aan de aanwezigheid van gezonde agrarische bedrijven. Behoud van de melkveehouderij in dit deelgebied is daarom, ook ten behoeve van behoud van het waardevolle open landschap, essentieel. Tegelijk is het ook van groot belang om hydrologische systemen te herstellen. In de eerste plaats om verdroging van de beken tegen te gaan en daarmee de natuurfunctie van de beken te versterken. Ook legt de gemeente Brummen prioriteit bij het beschermen van de (nationaal) bijzondere natuurwaarde van de Empese en Tondense Heide binnen het kader van de habitatrictlijn. Daarom moet naast maatregelen op de Veluwe ook gezocht worden naar vernattende combinaties tussen landbouw en natuur rondom dit kwetsbare natuurgebied.

De gemeente streeft er naar om langer gebiedseigen water vast te houden, plaatselijk peilverhogingen ten behoeve van natuur mogelijk te maken en de beken de ruimte te geven.

Een kans voor natuurontwikkeling ziet de gemeente op de voormalige hooilanden, waar herstel van kavelgrensbepantingen en liefst ook vernatting de contrasten tussen verschillende landschappen (ontginningen, hooilanden en het kampenlandschap rond Hall) zullen versterken. Herkenbaarheid van het natte karakter van het gebied zou uiteindelijk ook sterker tot uiting kunnen komen in slootjes en oeverbepantingen.

Naast natte natuurtypen moet er echter ook ruimte worden geboden aan de meer aan droge natuurtypen gebonden soorten, waaronder de das. De ecologische verbindingzones tussen Veluwe en IJssel, die ook door dit deelgebied Ontginningen lopen, zijn immers gericht op de das als doelsoort.

De rationele structuur van dit deelgebied wil de gemeente verder benadrukken door aanvulling van laanbepantingen langs wegen.

Doelen

Om de gemeentelijke doelen voor deelgebied Ontginningen te realiseren, stimuleert de gemeente Brummen initiatieven die een bijdrage leveren aan de realisatie van die doelen. Initiatieven dragen in het bijzonder bij wanneer zij;

- Verdrogen van natuur en beken tegen gaan;
- Gebiedseigen water helpen vasthouden;
- Ruimte bieden aan natte natuur;
- Herkenbaarheid van de natte ondergrond zichtbaar maken;
- Combinatie van melkveehouderij en natuur mogelijk maken;
- Invulling geven aan de ecologische verbindingzones;
- Bijdragen aan herstel van het hooilandenlandschap

- De laanstructuren langs wegen versterken.

Deelgebied Landgoederen

Karakteristiek

Deelgebied landgoederen bestaat uit de zone bossen, natuur, landgoederen en agrarische gronden tussen deelgebied Ontginningen en de oeverwal met daarop de kern Brummen. Vooral de bossen en deelgebied Landgoederen behoren tot de EHS natuur, de tussenliggende halfopen gebieden behoren grotendeels tot de ESH verweving. Het gebied is dan ook van zeer grote ecologische en landschappelijke waarde. Deelgebied landgoederen loopt door tot aan de noordgrens van de gemeente Brummen, omdat in het verleden deze landgoederen en bosgordel vrijwel ononderbroken doorliep tot ver voorbij de gemeentegrenzen. De landgoederen zijn gebleven, maar een behoorlijke hoeveelheid bos, vooral aan de noordgrens van de gemeente is verdwenen.

Net als deelgebied ontginningen heeft ook deelgebied Landgoederen een rechtlijnige oostwest – noordzuid gerichte structuur. De wegen met lanen, beken en boscomplexen lopen van west naar oost, de kavelgrenzen, kavelbeplantingen en onverharde paden van noord naar zuid. Het agrarisch grondgebruik bestaat ook in dit deelgebied voornamelijk uit grasland. Ten noorden van de Eerbeekseweg komen langs de wegen linten van verspreide bebouwing voor. Op de overgang met de oeverwal gaan deze linten vaak over in de kleine kernen. Opvallend is dat te zuiden van de Eerbeekseweg juist weinig bebouwing in het gebied voor komt.

Ook in deelgebied Landgoederen is de kwel vanaf de Veluwe afgenomen, maar is er nog steeds sprake van relatief hoge grondwaterstanden en vochtige omstandigheden voor natuur. Ook veel van de bossen (overwegend loofbossen) liggen op natte gronden.

De natuurwaarden van het hele deelgebied zijn hoog. De kwelgebieden, vochtige bossen en weilanden zijn van belang voor bijzondere flora. In de sloten en poelen leven veel soorten amfibieën en reptielen. De bossen en beplantingen zijn belangrijk voor veel vogelsoorten en vleermuizen en in het gebied komen dassen voor. Drie landgoederen springen er door de natte natuurwaarden uit. De eerste is de Lichtenbelt met waardevolle rabattenbossen, wilgenstruwelen, kleibossen, sloten en natte heirestanten. De tweede is het Leusveld (habitatrichtlijngebieden) met bijzondere betekenis door broekbossen, schraalgraslanden en sloten. Ook het derde landgoed, Voorstonden, kent hoge natuurwaarden en is eveneens als habitatrichtlijngebied aangewezen.

Binnen de langgoederenzone ontspringt de Brummense Beek en begint zich meer water te verzamelen in de beken, waardoor deze een grotere breedte hebben en vaak beter herkenbaar zijn. Door de begeleiding van de boscomplexen hebben veel beken binnen dit deelgebied een meer natuurlijke uitstraling. De landgoederen en buitenplaatsen zijn uiteraard van bijzondere landschappelijke en cultuurhistorische waarde voor het gebied. Het gaat om Huis Voorstonden, Het Leusveld, Rhienderstein, Groot Engelenburg, Den Bosch en de Wildbaan. De Landhuizen met de (landschaps)tuinen hebben samen met natuur en landschap een grote recreatieve potentie. Landgoed Groot Engelenburg biedt al mogelijkheden voor verblijf en golf.

Samenvattend is karakteristiek voor dit deelgebied:

- De grote boscomplexen;
- De ruimtelijke afwisseling van bossen en weidegebieden, aanwezigheid van landgoederen en buitenplaatsen;
- Het patroon van oostwest lopende wegen en lanen;
- Rechtlijnige kavelpatronen;
- Verspreid staande bebouwing langs wegen;
- Hoge grondwaterstanden en kwel;
- Een groot aantal west-oost stromende beken;

- Hoge zeer gevarieerde natuurwaarden;
- De aanwezigheid van onverharde wegen en paden.

Visie

In deelgebied Landgoederen wordt door de gemeente Brummen een gelijkwaardig belang toegekend aan natuur, landschap, cultuurhistorie en landbouw. Het beleid is gericht op behoud van de gevestigde waarden en functies, dus ook de agrarische bedrijven.

Daarnaast vind de gemeente het gebied bij uitstek geschikt voor extensieve vormen van recreatie. Naast behoud zet de gemeente voor dit gebied dan ook in op ontwikkeling van de recreatie, gebonden aan het krachtige concept "Landgoederen". Uiteraard moet dit concept worden ingepast zonder bestaande waarden aan te tasten. Nieuwe bebouwing wordt niet passend gevonden. Recreatief hergebruik van bebouwing moet wel de ruimte krijgen. Verder moet veel aandacht worden besteed aan een betere (gezonde) ontsluiting van het gebied voor langzaam verkeer tegenover het terugdringen en beter zoneren van gemotoriseerd verkeer. Naast behoud van de bestaande bossen, landgoederen en natuurwaarden ziet de gemeente Brummen ook kansen voor uitbreiding van de landgoederenzone. Vooral in de ecologische verbindingszone en ten noorden van Huis Voorstonden wordt ruimte geboden voor het realiseren van bos en natuur. Onder andere om daarmee de uitstraling van de landgoederen weer over een groter gebied voelbaar en beleefbaar te maken. De afwisseling tussen bossen, natuur en agrarisch gebied moeten daarbij wel kernkwaliteit van dit gebied blijven. Zo kunnen ecologische verbindingen worden versterkt en het contrast (en daarmee de herkenbaarheid) tussen de verschillende landschappen groter worden gemaakt.

De hydrologische situatie verdient ook in dit gebied nadrukkelijk de aandacht. De gemeente streeft er naar om langer gebiedseigen water vast te houden, plaatselijk peilverhogingen ten behoeve van natuur mogelijk te maken en de beken de ruimte te geven. Niet alleen moet de watervoerendheid van de beken worden hersteld, ook de veelal aan de natte ondergrond gebonden natuurwaarden moeten worden beschermd en waar mogelijk worden versterkt.

Hopelijk kunnen de in de reconstructie aangewezen extensiveringsgebieden een bijdrage gaan leveren aan de realisatie van deze wensen. De rationele structuur van dit deelgebied wil de gemeente verder benadrukken door aanvulling van laan- en kavelbeplantingen.

Doelen

Om de gemeentelijke doelen voor deelgebied Landgoederen te realiseren, stimuleert de gemeente Brummen initiatieven die een bijdrage leveren aan de realisatie van die doelen. Initiatieven dragen in het bijzonder bij wanneer zij:

- De boscomplexen versterken in hoeveelheid of structuur;
- De natuurwaarden van de bossen versterken;
- De cultuurhistorische betekenis van de landgoederen benadrukken;
- Verdroging van natuur en beken tegen gaan;
- Gebiedseigen water helpen vasthouden;
- Ruimte bieden aan natuur;
- Combinatie van melkveehouderij en natuur mogelijk maken;
- Invulling geven aan de ecologische verbindingszones;
- Het patroon van laan- en kavelbeplantingen versterken;
- Extensieve vormen van recreatie stimuleren;
- Hertgebruik van vrijkomende bebouwing recreatief benutten;
- De bereikbaarheid van het gebied voor langzaam verkeer vergroten.

Deelgebied Oeverwal

Karakteristiek

Ten oosten van de boscomplexen en de landgoederen ligt het deelgebied Oeverwal. De oeverwal is de overgang tussen het licht glooiende dekzandgebied en de uiterwaarden van de IJssel. De IJssel heeft in het verleden sedimenten afgezet langs de rivier. Deze sedimenten vormen een hogere zone in het landschap; de oeverwal. Karakteristiek voor de oeverwal is de iets hogere en drogere ligging in het landschap, waardoor het vaak vroeg bewoonde gebieden zijn. Zo ook in Brummen. Zowel de kern Brummen als de kleine kernen liggen op (de rand van) de oeverwal; op de overgang van hoog naar laag en van droog naar nat.

Bij de bewoningsgeschiedenis van de oeverwal hoort ook het beeld van open akkercomplexen rondom de dorpen en een hoofdwegenpatroon die de noordzuid richting van de oeverwal volgt. De lagere, natte gronden op de oeverwal waren in gebruik als grasland en waren vaak verdeeld met behulp van kavelbeplanting. De kavel- en wegenpatronen zijn op de oeverwal onregelmatig en bochtig en nog goed herkenbaar. Ook onverharde wegen zijn karakteristiek. De wegen slingeren aan de westzijde van de oeverwal langs de rand met de landgoederenzone of zijn het verlengde van het oostwest lopende wegenpatroon. Aan de oostzijde, grenzend aan de uiterwaarden van de IJssel slingert de oude dijk op de grens van de oeverwal.

Uitzondering op deze grens is het gebied Cortenoever, dat voor een deel bij de oeverwal hoort (tussen de N348 en rioolwaterzuiveringsinstallatie) en voor een ander deel tot de voormalige uiterwaarden van de IJssel wordt gerekend.

Cortenoever heeft door een ruilverkaveling veel van het karakter van de oeverwal verloren. De kavels zijn groter en de kavelvormen zijn regelmatig. Het gebied is open doordat kavelbeplanting grotendeels ontbreekt. Dit in tegenstelling tot het gebied ten westen van de N348 dat kleinschalig en besloten is door de lanen, erf- en kavelbeplantingen. Bijzonder element binnen het gebied Cortenoever is de zandwinplas 'Gat van Cortenoever'.

De herkenbaarheid en beleefbaarheid van deelgebied Oeverwal is minder duidelijk aanwezig. Onder andere doordat het veelvuldig door infrastructuur is doorsneden. De belangrijkste barrières zijn de spoorlijn Arnhem-Zutphen en de N348. Veel oostwest structuren worden door deze hoofdinfrastructuurlijnen afgebroken. Ook wordt het deelgebied Oeverwal beïnvloed door stedelijke ontwikkelingen. Actueel zijn de uitbreiding van Brummen en verbetering van de regionale infrastructuur in relatie met een eventuele IJsselsprong bij Zutphen die allen kansen bieden voor landschappelijke versterking.

De oeverwal bij Brummen ligt nauwelijks hoger dan de omgeving en er is sprake van een hoge grondwaterstand. Deelgebied Oeverwal staat niet alleen onder invloed van kwel vanuit de Veluwe maar van kwel vanuit de IJssel. Daardoor kunnen alleen de hogere delen van de oeverwal gebruikte worden voor akkerbouw, veel lager gelegen delen zijn in gebruik als grasland.

Ondanks de kwel zijn de beken ook binnen deelgebied Oeverwal over het algemeen bescheiden van omvang. Doordat ze een slootachtig profiel hebben zijn ze ook hier nauwelijks herkenbaar in het landschap. Ten zuiden van Brummen ligt wel een brede watergang waar de Leuvenheimse Beek en de Brummense Beek zijn samengestroomd. Net als op de iets hogere delen in het dekzandgebied liggen ook op de rand van de oeverwal enkele landgoederen en buitenplaatsen. Dit zijn onder andere 't Huis Empe en De Rees. Ruimtelijk sluiten ze goed aan op de landgoederenzone met het landhuis, de landschapstuin en omringende kleinere bossen.

De ecologische betekenis van deelgebied Oeverwal wordt niet alleen bepaald door de algemene natuurwaarden van de beken, lanen, bosjes en beplantingen, maar vooral ook in de verbindende rol tussen Veluwe, landgoederenzone en de (uiterwaarden van) de IJssel. Vooral watergebonden organismen hebben goede verbindingszones nodig zonder gehinderd te worden door stuwen, gemalen etc. In het Streekplan is daartoe binnen de gemeente Brummen een ecologische verbindingszone aangewezen langs de Oekense Beek.

Samenvattend is karakteristiek voor dit deelgebied:

- Bewoning van de relatief hoger gelegen delen;
- (Kleine) kernen op de rand van de oeverwal;
- Restanten van open akkercomplexen;
- Graslanden in de lager gelegen delen;
- De vele lanen, kavel- en erfbeplantingen;
- Kronkelende wegen;
- Onregelmatige kavelpatronen;
- Doorsnijding door grote infrastructuurlijnen;
- Hoge grondwaterstanden en kwel;
- West- oost stromende beken;
- De openheid en regelmatige verkaveling van Cortenoever;
- De aanwezigheid van onverharde wegen.

Visie

Omdat de verwachting bestaat dat deelgebied Oeverwal samen met de Veluweflank in de toekomst hét deelgebied zal zijn waar stedelijke ontwikkelingen zullen plaatsvinden, wil de gemeente Brummen de bestaande landschappelijke kenmerken benadrukken en versterken. In de ruimtelijke ontwikkelingsvisie is opgenomen dat in deze zone op beperkte schaal "rood-voor-groen" ontwikkelingen mogelijk zijn indien zij de groene belangen versterken. De nadruk ligt op behoud van openheid op akkercomplexen en het verdichten van het overige landschap door toevoeging van lanen, erf- en kavelbeplantingen. Uiteindelijk doel is om naar aanleiding van ruimtelijke ontwikkelingen verdichting van het landschap te bewerkstelligen. Daardoor kunnen de huidige doorsnijdingen ruimtelijk worden afgezwakt en veranderingen landschappelijk worden ingepast. Met behulp van extra beplantingen wil de gemeente Brummen bovendien de karakteristiek van kronkelende wegen en onregelmatige kavels, in contrast met de aangrenzende deelgebieden, benadrukken.

Ook voor deelgebied Oeverwal geldt dat de waterhuishouding aandacht verdient. De gemeente onderschrijft tevens het belang van ecologische verbindingen en wil daarom extra ruimte bieden aan (op de das gerichte) verbindingszones in samenhang met landschapontwikkeling.

Uitstekende kansen liggen daarbij langs de beken, die ook hier als blauwgroene linten in het landschap zichtbaar kunnen worden gemaakt. Het zoveel mogelijk wegnemen van infrastructurele en civiel technische barrières moet ook bijdragen aan het herstel van ecohydrologische verbindingen.

De zandwinplas 'Gat van Cortenoever' biedt goed recreatieve mogelijkheden. Deze mogelijkheden kunnen worden versterkt door de plas beter landschappelijk in te passen en meer groen rondom de plas aan te brengen. Langs de plas kunnen de natuurwaarden bovendien worden verhoogd, door bredere ondiepe randzones te maken.

Doelen

Om de gemeentelijke doelen voor deelgebied Oeverwal te realiseren, stimuleert de gemeente Brummen initiatieven die een bijdrage leveren aan de realisatie van die doelen. Initiatieven dragen in het bijzonder bij wanneer zij:

- De open akkercomplexen benadrukken;

- Het kronkelende patroon van wegen en kavels met behulp van laan- en kavelbeplantingen versterken;
- Verschillen tussen hoge en droge delen en lage natte delen zichtbaar maken;
- De ruimtelijke effecten van doorsnijdingen verzachten;
- Gebiedseigen water helpen vasthouden;
- Ruimte bieden aan natte natuur;
- Hydrologisch, ecologisch of ruimtelijk herstel van beken stimuleren;
- Invulling geven aan de ecologische verbindingzones;
- Ecologische of hydrologische barrières wegnemen;
- De landschappelijk en recreatieve kwaliteiten van het 'Gat van Cortenoever' verbeteren.